Бары дөйдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҺА ОЛОХ

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

● № 13 (7086). ● 1991 сыл. Тохсунньу 29 күнэ. Оптуорушьук ● Сыаната 8 харчы.

Үчүгэй сонуннар

Сыдам, үөрүйэх эбиттэр

Алдьархай күүппэтэх ортуҥуттэн соҥуччу кэлэр. Бу дьыл тохсунньу 12 күнүтэр сарсыарда 8 чаабы 10 мүнүүтэ аанысыта объектарбын кэрийэн көрбүтүм уонна чугас турар оҕо комбинатын бэрэбиэркэлии барбытым. Кэлбитим 10-тан тахса араас маарка-лаах тракторлар турар гараждара умайан эрэр эбит. Тута баһаарынайдарга телефоннаатым. Оруобуна 5 мүнүүтэнэн С. М. Неустроев, А. Д. Дорофеев, И. С. Максимов шоферлардаах үс массына тиийэн каллилэр. Киниэ-лэр хараабыл начальника Н. Г. Трофимов, отделение командира Г. Г. Капитонов салалталарынан саҥа күүдэлчилэнэн эрэр уоту умуоруута турумнуутара.

Т-150 маарка-лаах трактор пускаһыттан кэлим тахсан эстүүрүн, кабинатын кыыл төлөннөр ингэлэхтик куусаахтаабыттара. Механизатор И. Е. Лаврентьев ДТ-75 тракторынан умайа сылдьар тракторы таһырдьа соспута. Итиэ мучумаан кэмигэр уот кыыл төлөннөрө тараҥ үрдүн салаамахтаабыттара. Баһаарынай массыналар ону сабыта ыстарбыттара. Тракторы быыһаабыттара. Баһаары умуруоруга байыастар бэйэлэрин идэлэрин баһылаабыттарын көрдөрдүлэр.

Улахан ороскуот тахсыаҕын оройуоннааҕы баһаарынай чаас үлэһиттэрэ тута туораттылар. Бу сулуусна ыксаллаах кэмнэ көмөҕө кэлэрэ, алдьархайтан өрүһүйэрэ үчүгэй да эбит!

Е. МЕСТНИКОВ.
оройуоннааҕы техническэй предприятие охраннита.

Өссө биир дьиэ дьэндэйдэ

«Агропромстрой» МПМК-тын Дмитрий Дмитриевич Адамов салайар тутаччылары кэлин биригэдэтэ кэлиэхтэрэ сылларга 12-лии квартиралаах толору хааччылыылаах олорор дьиэлэри тутар.

Тутаччылар ороһуоҥ киниигэр эмиэ биир итинник олорор дьиэни үммүт сыл үһүс кварталыгар бүтэрэн күлүүһүн туттарар соруктаахтар. Онно Василий Васильевич Борисов уонна Антон Николаевич Иванов салайар звеноларга үлэлиллэр. Роман Семенович Михайлов, Иван Егорович Попов курдук бэйэлэрин идэлэрин дьиҥ-чахчы баһылаабыт болуотуннуктар албэх үлэни толороллор. Прокопий Бушкова, Владимир Сивцев уо. д. а. эмиэ хайыахха сөп.

Снимокка: (хаҥастан-уҥа) В. В. Борисов уонна Н. Н. Дьячковскай; тутуу кестүүтэ.

Т. Кардашевскай фотота.

ДОНОРДАР — ҮТҮӨ ДЬОН

Оройуоннааҕы киин балыыһа хирургическай отделениетыгар быыаннаммыт уонна суһал операциялар элбэхтик оҥоһуллаллар. Ордук уустук балыыннаа хааннара күүскэ барар ыарыһахтар киирдэхтэриэ үөскээччи.

Аастыт сыл тиһэх ыйытар түөрт суһал операция оҥоһуллубута. Онно донордар Н. П. Сергеев (милиция отдела), А. Д. Лунин (баһаарынай чаас) О. П. Павлова, О. Н. Дьячковская (киин балыыһа) несарово сечение ньымнан операциялаабар Н. М. Посельскаяны, донордар Д. К. Платонов («Коммунэнерго»), Г. Т. Григорьев («Агропромстрой»), М. М. Потапов (эт-үүт комбината), Н. И. Уценко операциялаччы А. В. Павловаҕа, донордар Б. Т. Нурсапаров (киин балыыһа), К. К. Павлов («Агропромстрой»), А. А. Ноговицын (дьиэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба хоһбоһута) операциялаччы С. А. Игнатьевааҕа донордар А. Г. Поксеева (киин балыыһа), М. М. Макаров (милиция отдела), Е. А. Борисов (райсовет), Д. Н. Местников (сетевой учаастак) быарын дэтэнэбит А. В. Дурановка хааннарын биэриттэрэ.

Дьон туһугар амарахтык сыһыаннаһаччылар ахсаннара элбии турарыгар баҕарабыт.

А. ПОПОВ,
киин балыыһа праһа.

ССРС ПРЕЗИДЕНИН ЫЙААҺА

ССРС Президенэ М. С. Горбачев «Экономическай сабатааһы уонна экономика эйгэтигэр атын буруйу оҥоруулары утары охсуһууну хаччыйар дьаһаллар тустарыынан» Ыйааҕы таһаарда. Ыйаах киин, республикалардааҕы, кыраайдардааҕы уонна уобаластардааҕы хаһыаттарга бэчээттэнэр.

Аһаҕас космоска үһүс тахсыы

Тохсунньу 26 күнүгэр Виктор Афанасьев уонна Муса Манаров аһаҕас космоска үлэ уочараттаах сүүрүүгүн толордулар. Тахса сылдьыы сүрүн соругунан «Квант» астрофизическай модульга кэнсүүлэнэн күн батареялара таҥыллыахтаах икки ферменэй конструкцияларын туруоруу буолар.

Ферменэй конструкцияны экипаж үлэлиир баланнааҕа киллэрдэ итиэннэ «Квант» модуль цилиндрическэй чаҕын икки өртүгэр иннинэрдэ.

Модуль научнай приборларын отсогар космонавтар космическай аппараттары тиксиһиннарыы кэскиллээх системаларын чочуйуута аналлаах лазернай тэйитээччилэри туруордулар.

Виктор Афанасьев уонна Муса Манаров аһаҕас космоска сылдьыыбыт кэмнэрэ 6 чаас 20 мүнүүтэҕэ тэҥнэста.

(ССТА).

ССРС Госкомстата иһитиннэрэр

Аастыт сылга дойдуга социальнай - экономическай быһыы-майгы биллэрдик мөлтөөтө, диэн этиллэр ССРС Госкомстатын иһитиннэриктигэр. Кризис кэстуулаах экономика барыы эйгэлэрин, ордук үп-харчы эргиирин хабан туран, салгыы улаатталлар. Общественнай производство кэмэйдэрэ бүтүнүү таҥнары барылларга саҕаланна.

Иннинээҕи сылы кытары тэҥнээтэххэ нэһилиэннэҕ харчынан дохуота 94,5 миллиард солкуобайынан улаатта, таһаардары уонна өҥөлөрү оҥоруу хамсаанынын биллэрдик куотта. Ол түмүгэр инфляция процестара күүһүрдүлэр. потребительскай рынок таҥнарыыта.

Валовой национальнай бородуукта иннинээҕи сыллааҕытаабар 2 бырыыпыынын намтаата. Оҥоһуллубут национальнай дохуот —4 бырыыпыынан, общественнай үлэ оҥорумтуота—3 бырыыпыынан.

Тас эргиэн эргиирэ 131,2 миллиард инвалют, кай солкуобай буолла уонна 6,9 бырыыпыынын сарбылыынна. Ис государственнай иэс 150 миллиартан ордук солкуобайынан улаатта уонна 550 миллиард солкуобайдаах кирбиини аста. Государственнай бюджет дефицитэ, ССРС Верховнай Совета 60 миллиардынан биэрэгэлэннит эбит буоллаҕына, 58,1 миллиард солкуобайга тэҥнэста. 1989 сыллааҕыны кытары тэҥнээтэххэ итиэ 22,6 миллиард солкуобайынан намтаата, ол сүрүннээн государственнай киин-нэммит капиталы утууну үбүлэһин сарбыллыбыттан, оборонаҕа орос-куоттар аҕыйатыллыбыттарыттан, болуоктар эргиирдэриттэн киириилэр итиэннэ нэһилиэньэттэн болуоктар улаатыларыттан торуттээх.

1989 сылы кытары тэҥнээтэххэ баар үп-харчы эмиссията 1,5 тэҥүл үүнэ, ол нэһилиэннэҕ «илиитигэр» үп-харчы чаардаан хаалыыта 1990 сыл саҕаланыытыгар 104,7 миллиард солкуобай эбит буоллаҕына, быйылгы сыл саҕаланыытыгар 132,7 миллиард солкуобайга тиийэ үүнүүтүгэр уонна харчы сыаната салгыы түһэ туруутугар тиэрта.

Рынок экономикатыгар киириэ процеһыгар киин элбэх укладтаныыта үөскээһинэ саҕаланна, хаһаайыннаахтыы саҥа формалара сайдаллар. 1990 сылга 2,4 тыһыынча арендай предприятиелар 48 миллиард солкуобайдаах бородуукпуйаны оҥорон таһаардылар. 1991 сыл тохсунньу 1 күнүгэр 40,6 тыһыынча баһынай хаһаайыстыбалар баалларыгар 700 тыһыынча кэриҥэ гектар туһаныллар сир бэриллибит эбэт. Билигин 1400 кэриҥэ коммерческай уонна кооперативнай баннар баллар.

ССРС нэһиэкэнньэтин ахсаана 1991 сыл саҕаланыытыгар 290,1 мөлүйүөн киһи буолла. 1990 сылга естественнэй эбиллии уонсай коэффициента сэрии кэнниннээҕи сылларгар саамай намыһах буолла. Нэһилиэннэҕ үүнүүтүн тэтимэ намтаһыныгар ону тэҥэ ССРС-тан эмиграция улаатыыта сабыдыаллыыр. Кэлиэ-сылларга биһиги дойдубутугар миграциялар саҥа категориялара — дойдуларын хаалларбыттар — баар буоллулар. 1990 сыл бүтүүтүгэр киинилэр ахсаннара 600 тыһыынчаттан орто.

Дойдуга үлэ ресурсалара 164 мөлүйүөн киһиэхэ тэҥнэстилэр, эбэтэр нэһилиэннэҕэ уопсай ахсаанын 60 бырыыпыыныгар тэҥнэһэр. Үлэ бары эйгэлэригэр дьарыктаначчылар ахсаннара 1989 сылга 139,3 мөлүйүөн эбит буоллаҕына, 1990 сылга 138,4 мөлүйүөн киһиэхэ тиийэ аҕыйаата. Үлэтэ суохха киллэриэххэ сөптөөх быстах кэмнэ үлэлээбэт нэһилиэннэҕэ— 2 мөлүйүөн кэриҥэ киһи.

1990 сылга промышленноска уонна тутууга үлэ бириэмэтин сүтүүтэ 50 мөлүйүөн кэриҥэ киһи күнүтэр тэҥнэстэ. Ити биричиинэлэн 5 миллиард солкуобай суумалаах бородуукпуйа ситэ бэриллибэтэ. Аастыт сылларга тэҥнээтэххэ үлэ бириэмэтин сүтүүтүн элбэҕинигэр забастовкалар уонна национальностар иккиэрдыларынааҕы пирсэлиэр тиэртилэр.

Норуот хаһаайыстыбатыгар рабочайдар уонна сулууспалаахтар ыйдааҕы орто хамнастара 1989 сыллаахха 240,4 солкуобай эбит буоллаҕына, 270 солкуобайга диэри, колхозтаахтар үлэлэрин төлөбүрэ 203 солкуобайтан 220 солкуобайга диэри улаатта.

Розничнай сыаналар 1989 сылы кытары тэҥнэстэххэ 5,3 бырыыпыынан, өҥөлөр сыаналара 3 бырыыпыынын үрдэтилэр. Нэһилиэннэҕэ толоруллубатах наадыйыытын көмөйэ 55 миллиард солкуобайдаах улаатта. Критическай быһыы-майгы нэһилиэннэҕэ ас-үөл табаардарынан хааччыйыыга үөскээтэ, аһылык бородуукпуйатын көрүнэрин үгүс ортун оҥорон таһаарыы сарбылыына. Биллэрдик олох-дьаһах техникатын оҥорон таһаарыы улаатта.

Аастыт сылы кытары тэҥнээтэххэ олорор дьиэлэри, уопсай үөрэхтээһиҥ оскуолаларын, оскуола иннинээҕи саастаах оҕолор учреждениелэрин, больницалары, поликлиникалары, кулууптары уонна Культура дьиэлэрин үлэҕэ киллэрии сарбылыына. 115 мөлүйүөн квадратнай метр уопсай нэннэх 1,8 мөлүйүөн квартира тутулуна, ол эбэтэр 1989 сыллааҕыта тэҥнээтэххэ 340 тыһыынча квартиранан аҕыйах. Дьыала капитальнай тутуура мөлтөөтө. 1990 сыллааҕы государственнай сакаас производственнай ньыматалар үөскэтиллиэхтээх 505 объектарыттан үлэҕэ 155-тэрэ эрэ ылыллыннылар. Тутуллуулара 1989 сыллаахха тохтубут 241 госзаказ объектарыттан 103-нэ эмиэ үлэҕэ киллэриллибэтэ.

Уопсай туһаныллар транспорт таһаҕаһы таһыыта 5,9 бырыыпыынан сарбылыына. Уопсай туһаныллар пассажирскай транспорынан 55 миллиард киһи (1989 сыллааҕы таһым) сыырыта.

2,8 мөлүйүөн буруйу оҥоруу регистрацияланна, ол аата, өссө да уон пикис питилэтэ сылларыгар буруйу оҥоруу үүнүүтүн тэтимэ аан бастан намтаатар, пиниинээҕи сыллааҕыттаабар 13,2 бырыыпыынын элбэх.

(ССТА).

ҮЛЭҺИТ ТУҺУГАР КЫҺАМНЫЫ БЭЛИЭТЭ

Профсоюзнай олох

1990 сыл саҕаланыытыгар түһэрсиллибит сыллааҕы коллективнай дуогабардар күүстэрин сүтэрдилэр. Киниилэр урукулартан сүрүн уратыларынан ордук демократическай төрүккэ оҥоһуллубуттара, коллективнай дуогабар ноҥгуо үлэҕэ, олоххо-дьаһахха ордук эдбах чэпчэтиилэр көрүллүбүттэрэ буолар. Ити туһунан, биһиги корреспондентыт ыйытыытыгар эппиэттээн, «Мындаҕайы» совхоз профкомун председателэ Савелий Егорович Попов кэпсиир:

—Коллективнай дуогабары оҥорууга бастаан биирдиилээн үлэ коллективтарынан сылдьан ыдьыриспиппит, оттон отделение рабочайдарын уонсай мунньахтарыгар туруорбуппут. Урукку дуогабартан разделын ахсаанын аҕыйата, ордук чопчу оҥоро сатаабыппыт.

Биһиги санаабытыгар, коллективнай дуогабар, туох-ханнык иннинэ, социальнай - экономическай соруктары ситиһиилээхтик быһаарыыга туһуланыахтаах. Оттон ол үлэһит үлэлиир, олорор усулуобуйатын, доруобуйатын, үлэ тэрээһинин, үлэ ыпын төлөбүрү, о. д. а. бэрт үгүһү ныта сибэстээх. Биһиги совхозпутугар, ханнык баҕарар атын сирдэргэ курдук, бинир саамай уустук боппуруоһунан ыанньыксыттар үлэлэрэ буолар. Бу үйүн кыһыны быһа ороҕулэ суох, ыарахан үлэҕэ сылдьар дьоммутугар чэпчэтиилэри оҥоруу коллективнай дуогабарга чуолкайдык ыйыллыыта. Онон суоду аастыт сылга биирдии ыанньыксыкка 1.5 центнер үүт, 2 тонна от босхо бэриллиннэ. Харчыларыгар 25-тии иг эти ньуорманы таһынан ылылар. Ыанньыксыттар квартира, туһаныллыбыт электроэнергия иннин төлөбүртэн босхоломмуттара. Дьиэ тутталлаах ыанньыксыттар пилорама, уһанар сыах, трактор оҥоторуннэн босхо туһаналлар. Совхоз автобуһунан оройуон киниигэр кириилэрэ-тахсыылара, баанньыкка сылдьыылара эмиэ төлөбүрэ суох.

Дуогабарбыт иккис раздела үлэҕэ, саҥаны, бастыҥы олохтоохуннга, социалистическай куоталаһыыны-тэнитиигэ анаммыта. Итиннэ сыл тумүгүнэн эрэ таһаарыллар куоталаһыы киирэр. Сезоннай үлэлэргэ усулуобуйа туһунан оҥоһуллар. Совхоз бары подразделениелара, сүрүннээн, арендаҕа киирдилэр, хаһаайыстыбаннай ахсаан олохтоох.

Үлэ тэрээһиннээх, тумуктаах буолуутугар үлэ коллективтарын салайааччыларын көҕүлүүр сыалтан үлэ коллективтарын старшайдарын хамнастарыгар 10 бырыһыан эбии төлөөһүү олохтообуппут. Рабочайдарга квалификациялараннан көрөн эмиэ хамнас хамсаатына киллэриллибита. Холобур, бастаны кылаастаах сылгыһыттар уонна ферма үлэһиттэрэ хамнастарын 20 бырыһыанын, оттон иккис кылаастаахтар 10 бырыһыанын эбии ылаллар. Итинник ньуорма шоферларга, трактористарга эмиэ көрүллүр. Саҥа үлэлии кэлбит дьоҥҥо 3-түү ый буола-буола надбавкаларын саҥалыы көрүү киллэриллибита. Үгэс курдук, шоферлар үлэ чаһын таһынан үлэлээһиннэрэ элбэх. Онуу барытын чомчөтөн, ый ахсын киниилэргэ аҥара үлэлээбит чаастарын суотуга оттул бэриллэр.

Коллективнай дуогабар ноҥгуо материальнай көмөҕө наадыйаччыларга уонна социальнай-культурнай дьаһалларга анаан 165 тыһ. солк. көрүллүбүтэ. Совхозка үс отделениеҕа барыта 30-са ыал саҥа дьиэ тутуннулар. Киниилэр совхоз пилорамтыттан, тракторыттан туһаныллаллар ыпын төлөбүр 50 бырыһыанын эрэ биэрэллэр.

Бары фермаларга итии аҥылык тэриллибитэ. Саҥардыҥыттан үлэлээн эрэр блочнай сыах үлэһиттэригэр спец-таҥас, ньуорма быһыытынан босхо үүт бэриллэр. Буоргулаах үлэҕэ сылдьаллары-гар, уонпускаларыгар эбии күн аҕыллан, сылга 42 хонуктаах уонпускаҕа туһаналлар.

Совхоз профкома киин территориятыгар олорор барыы категория дьону эмиэ учуоҥка ылар. Ол курдук, коллективнай дуогабарга олоҕуран, барыта 80-са киһиэхэ араас чэпчэтиилэри оҥоробут. Олор истэригэр сэрии ветераннара, сэрии кыттыылаахтарын отдооболоро, үтүөлээх үлэһиттэр, үлэ фронтун ветераннара. Аҕа дойду Улуу сэриитин сылларыгар кылбаанаах үлэлэрин иннин медальнан наҕараадаламмыттар, инвалиттэр, кыамматтар, кэбүүгэ сылдьыбыттар барыы киирэллэр. Холобур, хоту кэбүүгэ сылдьыбыттар 20 ц оту босхо оттоон ылаллар, муус, мас, от тиэйиниллэригэр трактор оҥотун 50 бырыһыанын төлүүллэр. Тыа сирин учуутальын сылынан сибэстээн, совхозу кытсыбастаан, учууталларта сөҥөөн, учууталларга оттообут отторун 100 бырыһыан ылалларын ноҥгуулаабыппит, ньи осноҥуола коллективыгар 2-ньуола коллективыгар анаан убаһаны ыдаһа оҥостоллоругар анаан биэрдилэр.

Профсоюзнай олох

Коллективнай дуогабары түһэрсибит оруттэрэ толорбот буолуу түбэлтэтэ суоду диэн улахан суох. Үлэ төлөбүрүгэр сыллбир мөкүөр тахса сылдьыбыта нөммүтэ. Ааспыт сыллааҕы коллективнай дуогабарбытыгар тутуу боппуруоһун киллэрбэтэхпит улахан итэҕэспитинэн буолла. Ол курдук, 240 сүөһүгэ аналлаах хотон, баанньык, Мырылаҕа спортивнай саала тутуулара ситэриллибэккэ туралларын. Былыл итии учуоттуохпут. Механизатордарбыт саҥа гараж тутуутун туруорсаллар. Кырдьык, билиҥҥи гаражтара эргэрэн доруобуйаларыгар да охсор туруктаах. «Труд» хаһыат 1990 сыл атырдьах ыйын 21 күнүнээҕи нүөмэригэр коллективнай дуогабар туһунан Сокуон бырайыага тахсыбыта. Онно бас билээччилэри (бу түбэлтэҕэ совхозтар директордарын) кытта дуогабар киниилэр үлэлиир кэрчи кэмнэрин бүтүннүүтүн хабан түһэрсиллиэхтээх диэн ыйыт этэ. Ити, араастаан сөп тоох буолуо. Оччотугар эрэ кэскиллээх үлэлэр ыытыллыахтарын сөп. Онон биһиги бастаан үлэ 2 сылга диэн болдьохтоон дуогабар оҥостоору үлэ коллективтарын кытта кэпсэтиһэ сылдьыбыт. Оттукабыт бырайыак быыытынан 11 разделлаах буолара сабаҕаланар. Бастахтык ыллахха, дуһунастаах дьон ойлдтара, тарифнай ставкалар, экология, о. д. а. салаалар киллэриллиэхтэрэ.

Профком председателе ааспыт сыллааҕы коллективнай дуогабар дьаныытынан туох-ханнык үлэ ыытыллыбытын туһунан кэпсээннигэр өссө сыхоз администрацыятын уонна профкомун туруорсуларынан Мырыла олохтоохторо Киин телевидение иккис программатын көрөр буолбуттарын, үс отделениеҕа рабочайдар эт-хаан ортүнэн сайдаллараргар тренажердар атыылаһыллыбыттарын, Культура дьиэтигэр сылгаҕас кириэйилэлэр баар буолбуттарын эбии этиэхтээх сөп. Ханна үлэһит киһи туһугар кыһамныы баар да, онно үлэ-хамнас да тахсыылаах. Коллективнай дуогабар социальнай-экономическай соруктары быһаарыыга оруола итиннэ эмиэ кэстөр.

Саха ССР Конституциятын бырайыагын дьүүллэһэбит

ХАС БИИРДИИ ТЫЛ СУОЛТАТЫН ӨЙДӨӨН

Саха ССР Конституциятын бырайыагын бастаны ыстатыйатын иккис чаһын бу күрдүк уларытар ордук буолуоҕа: **«Республикаҕа суверенитеты ылдьа сылдьаччыынан уонна государственнай былааһы олохтооччунан аборигеннай норуоттар уонна торут олохтоохтор буолаллар».** Итиннэ салгыы бу ыстатыйаҕа төрдүс чаһы эбэр наадалаах: **«Республика аборигеннай норуоттарыгар сахалар, эбээннэр, эбэҥкилэр, юкагирдар уонна чукчалар буоллаллар. Оттон торут олохтоохторуттан республикаҕа төрөөбүт уонна бастайаннай олорор барыы олуктар представителлэрэ аҕыллаллар».** Итиннэ сибэстээн бырайыак 27-с ыстатыйатын иккис чаһа маннык уларыйдаҕына табыллар: **«Государство аборигеннай норуоттар уонна торут олохтоохтор бэйэлэрин торут сирдэригэр көҥүллүк сайдалларын, баар буолуулларын уонна барҕарыыларын киллэрэн туран, мэктиэлиир».** Конституция аборигеннай норуоттар бэйэлэрин республикаларыгар омук быһыытынан аҕыйаан, сүтэн, кэхтэн эрэллэрин учуоттаан, киниилэр торут сирдэриэр чорбоччу тутуллубут бырааптаах буолуулларын көрүөхтээх, Этэргэ дылы, саха, эбээн, эбэҥкин, о. д. а. маннык уураабыт норуоттар бэйэлэрин түмсэн олорор сирдэригэр аҕыйаан, сиэмэйэн бардахтарына, киниилэри оруһуйар кыах сүтэр. Онон Конституция бырайыагын 29-с ыстатыйатыгар маннык суруйуохха: **«Республика аборигеннай норуоттара омук быһыытынан аҕыйаан, кэхтэн эрэллэрин учуоттаан, культураларын, абылычайдарын ыытыстаан, киниилэри маннык былдьаныллыбат бырааптарынан хааччыйар уонна көҥүскүүр:** (29.1 ыстатыйа бэйэтинэн барар — Н. И.), 29. 2 ыстатыйа. **Олорор уонна хаһаайыстыбаны тэриннэр эйгэ экологическай уратыларын, организм этническай уратыларын учуоттаан, босхо медицинскэй уонна социальнай көмөҥ тэриллэр, туладыыр эйгэни харыстыыр, экологиҕа оҥоһуллубут хоромньута сөптөөх материальнай толуйуулуу оҥорор».** Ити ыстатыйа 3, 4 чаастара бырайыанна суруллубутуттан бараллара сөптөөх, оттон бэнис уонна алтыс чаастарын эбии көрүөххэ. Холобур, 29.5 — **«босхо орто уонна үрдүк үөрэхтээһини»**, 29.6 — **«байыаннай сулууспаттан босхолонууну».** Бастакы раздел алтыс ыстатыйатыгар **«химическэй уонна бактериологическай сэрии сэбин»** диэн тыллары эбэр сөп. Иккис раздел тохсус ыстатыйатын **«Республика гражданинынан итиннэхэ баҕарар уонна Саха ССР Конституциятын билиннэр, республика территориятыгар, төрөөбүт эбэтэр 15 сылтан итэҕэһэ суох олорбут ханнык баҕарар киһи буолар»** диэн чуолкайдаан суруйуохха. Оччоҕо 57-с ыстатыйа иккис чаһа **«Народнай депутаттар Советтарыгар республика гражданинынан билиннэриллибит ханнык баҕарар киһи кандидаккка тиэрдиллиэ, депутатынан талыллар бырааптаах»** диэн уларытыллыахтаах.

Конституция бырайыагын иккис разделын 14-с ыстатыйатыгар киһи сүрүн бырааптара — үлэҕэ, сынньанарга бырааптара — туруннан мэктиэлэнэллэрэ чопчу ыйыллыахтаах. Бу рынок усулуобуйатыгар, бас билии араас көрүүгүнэрэ киллэриллэр кэмигэр ордук улахан суолталаах. Онон **«Үлэҕэ бырааптаах идэни талан ылынан, ахсаныгар уонна хаачыстыбатыгар сөп түбэһэр итиннэ государство олохтообут саамай аҥыр кэмэйиттэн намыһаҕа суох төлөбүрдээх үлэнэн мэктиэлэнэр»** диэн эбии киллэриллэрэ наада. Сыныаҥарга бырааптаах Сокуонунан олохтоммут чаастан ордута суох уһунньаах үлэ кэдиэлэтинэн, сорох идэлэргэ уонна производство салааларыгар кылгатыллыбыт үлэ күнүнэн, түүнү бириэмэҕэ үлэлэһиэн кэмэ кылгатыллыытынан, сыл ахсын төлөбүрдээх уонпускаҕа, надыаллаах ахсын өрөбүл күннэринэн мэктиэлэниахтээх, 14-с ыстатыйаҕа маннык эбии киллэрэргэ туруорсуохха: **«Республика гражданнара ырыйдахтарына, ыалдьан үлэлиир дьоҕурдарын сүтэрдэхтэриэ (толору эбэтэр быстах кэмиэ), онуу таҥа интэр киһилэрин сүтэрэр түбэлтэлэригэр материальнай өртүнэн хаачыллар бырааптаахтар. Ити бырааптаах социальнай страхованиеннан, үлэлиир дьоҕуру быстах кэмиэ сүтэрдэххэ, пособиены төлөөһүүнэн, кырыйдахха, инбэлиит буоллахха, пенсияны ааһаһыынан мэктиэлэнэр».** Иккис раздел 13-с ыстатыйатыгар **«инбэлиттэр»** диэн тылы эбэн биэриэххэ. Бу разделга кэргэннии буолууну арааччылыыр, олорор дьиэ тыытыллыбат буолуутун, гражданнар тус бэйэлэрин олохторун кистэлэҥнэ көрөр Саха АССР 1978 сылааҕы Конституциятыгар көрүллэр ньуормалар саҥа Конституцияҕа чуолкайдык костүөхтээхтэр.

Төрдүс раздел үһүс чаһын 64-с ыстатыйата Конституцияҕа киллэриллибэтэ наада. Элбэх партиялаах систематыгар ханнык баҕарар партия бэйэтин политикатын парламентка талыллыбыт депутаттарын нөҥгуо ыытар.

Бэнис раздел 66-с ыстатыйатыгар бас билии ханнык көрүүгүнэрэ көрүллэллэрэ чуолкайданыахтаах, 67-с ыстатыйа тиһэх тыллара маннык уларыйаллара ордук: **«...республика тас өртүгэр биэрэргэ Саха ССР Верховнай Совета олохтуур».** Итиннэ президиум быһаарара тутах.

Алтыс разделга буруйа суох буолуу презумпцията уонна көмүскэнэргэ бырааптаах көрүллүбэттэрэ ойдөспөт, онон маннык ыстатыйалар эбии киллэриллиахтээхтэр: **«Күүһүгэр киирбит суут бириигэбэрэ суох киһи даҕаны буруйдаҕынан билиннэриллибэт»** уонна **«Буруйдаччыга көмүскэнэр бырааптаах саччылар».**

Сэттис раздел 99-с ыстатыйатын иккис чаастыгар **«Республика Союз уонна РСФСР саҥаартарыттан саҥа баҕарар тахсар бырааптаах»** диэн эбэн суруйуохха. 41-с ыстатыйаҕа Союзка уонна РСФСР-га бас бэриниэр тэрилтэлэр, ведомстволар салайаччыларын Саха ССР Верховнай Совета аныырын туһунан киллэриэхха.

Рынок усулуобуйатыгар тэрилтэлэр иккэн ардыларыгар дуогабар оруола мунгутуурдук улаатыаҕа, билиҥҥи арбитраастар арбитражнай сууттарга кубулуйар усулуобуйалара үөскүөҕэ. Онон баҥис разделга ити туһунан эбэн биэриэххэ.

Тиһэҕэр, республика аатыттан «Якутская» диэн тыла бырааҕыллыахтаах — республика аата Саха ССР диэн барыы донуумуоннарга суруллуохтаах.

Н. ИВАНОВА,
«Знание» общество оройуоннааҕы тэрилтэтин эппиэттиир секретара.

Смоленскай уобалас. Починковскай оройуон «Слава» колхоһа бизнэс ыыта элбэх олорор дьиэлэри, сылаас гаражтары, мастарыскыайдары, сиинэриэктэри, кытаанах бүүрүөһүннээх суоллары тутта. Былыл производствоттан мөлүйүөнтэн тахса солкуобай барыһы ылла. Манна олох таһыма үрдүк. 290 колхозтаахтан колхозтан тэйиэн баҕараччы суох.
Снимокка: техника площадкатыгар.

(ССТА фотохрониката).

Дьаанны табалаах түбэтигэр

—Суоллааҕы бэлиэтээһиннэр—

Герой салайар совхоһа

(Бүтүүтэ. Иннин хаһыат 11, 12 №№-гэр көр).

Олохтоох кэһилиэннэтэ—эбээнэр. Сүрүн дьарыктарынан таба иитиитэ буолар. Оны таһынан аҕыйах ынах сүөһүлээхтэр, сылгылаахтар, сибиньиэни иитиннэн балачча кизиннэр дьарыктаналлар. Рынок сыһыанаһыыларыгар киириннэн сибэстээн итэ салааны өссө кэнэтэр былааннаахтар. Билиҥҥи эбээнэр бу былыргы өбүгэлэрин үтүө үгэстэрин кэлүөнэттэн кэлүөнэҕэ утумнаахтык тутан хаалбыт дьон. Бүгүн киниилэр оҕолоро эмиэ төрөппүттэрин кытта ыстаадаҕы биригэ сайылыыллар, төһө кыайалларынан киниилэргэ кемолеһоллор. Ол сылдьан элбэҕи билаллэр-көрөллөр, табаны ыырга үөрэнэллэр. Билиҥҥи табаны иитэр барыы биригээдэлэр, фермалар хаһаайыстыбаннай ахсаанҥа киирэн үлэлиилэр. Ол иһин коллективнай эппиэтинэс олохтомут, үлэ төлөбүрэ бүтэһиктээх түмүгүнэн аҕыйылыыта ситиһиилэбит.

Сылгы завода: проблемалар, санаалар

САХА СЫЛГЫТЫН КЭСКИЛИН ИЊИН

промуун коллегиятын уураабыынан Мугудайдаабы сылгы завода 1990 сыл олунньутугар тэриллибитэ. Саха сиригэр маны тэнг Ст. Васильев аатынан совхобу, Хаптыга Өлөкө Күеллэрдэ хаһаайыстыбатын, Верхоянскай «Сартаг» совхобун сылгы иитэр заводтарга уларытан тэрийбиттэрэ.

Кини уонна Лена илин эгэриэнэ оройуоннар сылгыларыгар саха боруодатын утумнаан уос. кэтиини бэйиэт заводунт баһылаан-көҥүлэөн ыытыахтаах. Көтөөн көрүү, племенной үлэ ыытыллыбакка, Мэҥэ-Хаҥалас, Нам оройуоннарыгар, Орджоникидзевскай оройуонга сылгыга сиэнчэр хаан элбэх, тымныы, хаһыыны тулуйбат сылгылар үөскүөх эрэллэр. 1986—1987 сс. уустук кыстыкка аймаҕа ыарахаттарын тулуйбакка сиэнчэр хааннаах убаһалар, тыйдар ырбыттара элбэҕэрэ.

Сылгыланыы баҕаалаах иһин убаһаны атыылаһарыгар маныыктары билэрэ аада этэ:

—сур, сиэр, улаан, тураас, сырдык соломо куртас, чэмчэ ораас дьүҥнэннэхтэр тулуурга суох буоллаллар;

—үөгүөҕа үрдүгэ наадата суох. Намыйах, суон атахтаах, кылгас мөҥдоох, толору нетэх, түүтүн ыйгэр ыон эҥуолах түүлэрэх убаһа тымныыны тулуйар. Сахсархай түүлэрэх убаһа маҥнайгы тымныыта титириир;

—саха сылгыта, сурунхоон хаһан аһыырыгар ыарар, онон ордук болдьоһон тас сибэрэтин, туйах. тарын көрүү. Хаһыг уонна кылгас туйахтаах, тымын кэмнэ үөһүн. түүлэҕэ, туйаҕын ыксар сп. рэ сымнаҕас түүлэҕэ ор. дук;

—племенной үлэ барар сириттэн сылгыны таһар буоллахха, убаһа аҕатын, нэйтин ыыталлаһан биллиэхтэх.

Быстах миниэрэ, ыра кэмэҥдэх таһаҕын таһарга, ама, аттан ордук коло баар буолуо дуо? Барахсан көрөн-истэн сэгэлдьийэн, сиэлэн-хаман туоратыгын күнэ 5-6 көҥүнэн талаһийэн, сибиэнэй салгыныгын тыынарын, сымнаатан, ыраах эмиэ уһуйуохха, үөрэтиэххэ иннада.

Чураччы сылгыта төһө да ыраатын иһин, эта миньигэс, сыата сытыы. Хаһыг уонна усталаах буолан, балай да ыйаа. ыыннаах. Быйыылгы бонитировка түмүгүнэн завод сылгылара ортотуган маныык көрдөрүүлэрдэөхтэр: атыырдар үрдүктэрэ —143 см, уһуннара—152 см, туоһуннэн эргиталэрэ—186 см, тымнаах ыйааһыннара—473 кг. Биэлэр үрдүктэрэ—138 см, уһуннара —147 см, туоһуннэн эргиталэрэ —178 см, тымнаах ыйааһыннара —423 кг.

Саха сылгытын ыаллыг да үөрдэөн барбаккын. Атыыр буолар сонуоҕу убаһатыттан таһыллар. Ол курдук, заводка баар 131 атыыртан 17.та эрэ элита ыллаастаах. 31-рэ бастакы кылаастаах. Оттон биэлэртэн 95.һэ элита, 266-та —бастакы кылаастаах. Аны атыыр эрэ барыта бобтэн үтүө хаһыстыбаларын биэрэр буолбатах. Хас да сыл иҥин оҕолорун кэтэн көрүллүөхтэх. Ыччатыгар тупсарыыны киллэрэр атыыр оҕолорун күүгэнгэ бонитировкаҕа хаалларыллар. Билигин заводка 1989 сыллаах төрүөхтэн 18 тыл, 1990 сыллаахтан 24 убаһа ыытыллан турар.

Ити курдук наардаан, племенной атыыга элита эрэ ыыллыстаах атыырдар оҕолорун таһаарыы— завод сүрүн сорудта. Онуоха маныык көрдөбүллэр тураллар: саха боруода 1990 сылга 245 сылгыны плем-холбоһун нотүө атыылаан (дифференцированнай надбавканы аахсан туран) 13 мол. 403 тыһ. солк. үөү заводка киллэрдибит. Итэ түмүгэр завод финансовай баланыанньата балай да тубуста.

Сыл устата сылгы сылаа (атыннык эттэхха, завод) 363 тыһ. солк, бородуукуоканы оҥордо, ораас ороскуоттар 181 тыһ. солк. тэҥнэстилэр. Сыах 14 сылгыйыттаах, 4 рабочайдаах, биир МТЗ, икки ДТ трактордаах, биир ГАЗ-66 автомашиналаах. Сыахха Киевтээҕи тыа хаһаайыстыбатын академиятын бүтэрбит Н. Н. Жергин старшай зоотехнигынан, өр сылларга отделениеҕа управляющайдаабыт Н. Д. Перминов селекционер-зоотехнигынан, эдэр специалист Е. И. Попов ветеринарнай эрдэҥнэн үлэлиллэр. Аастыт сылга сыах 79 тонна сылгы этин (үөскэтэр сыалынан атыыга барбыт сылгыны киллэрэн туран), 42 центнер нымыһы оҥордо. Дирекцияны ыытта бүтэннитэх ахсаанга сылгыран, сылгы сыалар 90 тыһ. солк, хамнас дохуот быһыытынан үлэлэйиллэр. Эбэтэр биир үлэбит сылааҥы орто хамнаһа 7500 солк. буоллар. Итинник таһыанан (20) убаһаны үрдүк көрдөрүүнү ситиспит звеноларга натураная эбии төлөбүр быһыытынан аҕыстылар.

С. Г. Челбердиров старшайдаах звенора Н. Е. Максимов 1, Н. Е. Максимов II, Н. И. Перминов барыта 449 сылгыны короллар-исталлар. Бу звено быйыл кулуу деловой тахсыытын 88.9 бырыһыанга тиэрдэн, 4 убаһаны ылла. Звено 150-ча гектар оттуур сирдээх, 20 гектар күөх ыныыга иҥэн баһыналлах. Быйыл сайын Бүгүһах диэн бөҕөм аласка баһа тутуннулар. Сайын 801 центнер оту, 277 центнер күөх массаны бэлэмнэтиллэр.

Аҕахха базалаах кырдьаҕас сылгыһыт С. П. Максимов звенота кулуу деловой тахсыытын 87 бырыһыанга тиэрдэн, 4 кулуну натураная эбии төлөбүр ылла. Бу звеноҕа 80 гектар оттуур сир, 20 гектар баанына сыһыарыллыбытыттан 784 центнер оту, 291 центнер күөх массаны тэрдүө буолан эмиэ бэйэлэрэ соротуоналаабыттара.

Мараланы ортотор Е. Д. Соловьев звеньеобдаах Чыччаҥна базалаах звено кулуну деловой ыныыны 82.1 бырыһыанга тиэрдэн, эмиэ 4 убаһаны эбии төлөбүрдэ ылла.

Төрдүс звенобут. Е. М. Сивцев звенота, Маатаалдыыга баһаланар. Бу базаны тутуута РСФСР боруотун хаһаайыстыбатын үүгэлээх үлэһитэ Н. А. Терютин эдэх сыратын биэрбитэ. Коллектив кулуу ыныыга көрдөрүүтэ эмиэ куһаҕана суох—75.9 бырыһыан.

Завод кэтэх сылгыны ааҕаран, туспа көрдөрөн эрэр. Ол курдук, Мараланыыга кырдьаҕас опыттаах сылгыһыттар Н. А. Терютин, Н. К. Аммосов, Д. Т. Сивцев ус сиргэнэ үөрдэөн көрөллөр. Төрдүгэ ааҕарыыны быйыл ыытыахпыт.

Республика Госагропромуган, ОАПХ-га даҕаны сылгы иитиитигэр дьарыктаах аҕал специалист суоҕун кэрэтэ. Сылгыга билигин үөскэ эдэр дьон улаатыллар. Кинилэргэ анаан хаһыык да семинар, кинигэ үөрэтии тэриллибит. Ол иҥин саҥа технологиялыы, порядокпут сиэнэ биллэр. Бэс ыаҥаһы ааҕарыы, оту ыстаҥнаары, эмиэ үөрэнэллэр уһаталлар. Оҕолор барыы хаһаайыстыбалар, сылгыттан дьарыктаахтар быыстыанан. —диэтэ Ольгуулаанаы СПТУ-ны аҕал бөлөх эбии үөрэтиллиэхтэх. Оскуолаларга сылгы сылгытын үөрэтиллиэ

типовой коньүүбүнэ тутталлар. 30 үрдүк хааннаах сүүрүк сылгыларга ыытыллыбыт. Маныы хаһан сыратын биэрбит 72 спастаах Н. Н. Васильев уонна камиэ үлэлээх Нагинтин тренера суох оҥорбут.

Саха боруодатын сиэнэрдиэнэн буолуоҕун сыалтан атын хааннаах атыырдарыгар саха оҕотин салгыны бобуллар. Сүүрүктэр туспа тутуллан уһуннаахтар. «Бэхсы», Субуруусай аатынан, Карл Маркс аатынан совхоттор ат сүүрбүүгүнэн сиэнэ дьарыктаныллар. Оттон эмиэ Лена илин эгэриэнэ оройуоннарга ыытыллыахтаах күрэхтэҥнэргэ туох баҕаналаах-тый? Оройуон аппаратын бырайыактаан оҥорторо охсуохха, диэн олоҥо эрэ аатыма-дуоһуна көрдөр усулуобуйатын тэрийиэххэ, ат бөдөҥнэтиллэр сыаннаатар сарайдары тутуохха. Таатта, Уус-Алдан, Амма, Мэҥэ-Хаҥалас оройуоннара сүүрүк аттары баланнаанынан күүсэ дьарыктаныа эрэллэр. Кэлигэн иэдэс сылга Уус-Алдан, Амма оройуоннарын сүүрүктэриттэр ыытарыллыбыт. Быйыл Мэҥэ-Хаҥалас кыайара эрэбит. Оройуонга комиссия тэрийэн бу бонтуруобуйны аҥаан дьарыктаныахха.

Оройуонга үтүө иҥэн ыытыстыыр иҥин эрдэҕэ көрүүгүн, саха атын биэрэрэ сэбин-сэбиэрэлиэ биэбит. Ат сылдьыгын-кутуруттан соруоларын, ораас онгоҕуктарын оҥорор ыраадыр уустар, уран тарбахтаах инстэнньиэннэр, бөрдиилэрэ да буоллар, сэн баалар. Кинилэр онгоҕуктарын, музей эрэ эксповата гынныахха, порутуна таһаарыахха наада. Ол иҥин оройуон Советын президиума бу бонтуруобуйнан дьарыктаныы дьоҥҥо эйиэ-кэриэ, сүбэ-ама биэрэн, эйэлээх барыы нэйилэхтэрэ тарбатар усулуобуйанан тэрийэн буоллар олбот-сүбэт үтүө дьыала буолуох этэ.

Мугудайдаабы сылгы иитэр завод бүгүҥнү түрүгэ итинник.

А. ВАРЛАМОВ,
завод директорын солбуйаччы, сылгы сылгыны начальника.

Туспа совхоз буолуохтарыттан ыла табаларын ахсаана 3000-тан тахсан эбилиннэ, онон билигин барыта 23 тыһ. кэриҥэ табалаахтар. Оттон ити кэмҥэ таба этин оҥоруу үс тоҥүл. улаатта. 1988 сыллаахха совхоз ааҕардас бу салаатын 1 мол. солк. барсы дэн бастаан ылбыта. Оны зооветеринарнай дьаһалары олохтоон, маҥчаҥнан технологиятын туспарын, квартал ахсын хараллаһыны, мелтех турукпаахтары быраактаабыны ыытан, табаны дьиҥэй ааҕардаах тутууттан аан бастаан промышленнай технологиҥа киллэрэн ситиспиттэр. Ол түмүгэр «Томпо» совхоз РСФСР Тыатын хаһаайыстыбатын министерствотыгар социалистическай куоталаһыыга 11 тоҥүл кыайыылаабыын тахсыбыт. Бүтүн Сэбиэскэй социалистическай куоталаһыыга 1986 уонна 1987 сыллаарга бастаталаабыт. Тыа хаһаайыстыбатын бородуукталарын оҥорон таһыарыы эмиэ үөскүүлэрэ, үөрэтиэххэ иннада.

1990 сылга 245 сылгыны плем-холбоһун нотүө атыылаан (дифференцированнай надбавканы аахсан туран) 13 мол. 403 тыһ. солк. үөү заводка киллэрдибит. Итэ түмүгэр завод финансовай баланыанньата балай да тубуста.

Сыл устата сылгы сылаа (атыннык эттэхха, завод) 363 тыһ. солк, бородуукуоканы оҥордо, ораас ороскуоттар 181 тыһ. солк. тэҥнэстилэр. Сыах 14 сылгыйыттаах, 4 рабочайдаах, биир МТЗ, икки ДТ трактордаах, биир ГАЗ-66 автомашиналаах. Сыахха Киевтээҕи тыа хаһаайыстыбатын академиятын бүтэрбит Н. Н. Жергин старшай зоотехнигынан, өр сылларга отделениеҕа управляющайдаабыт Н. Д. Перминов селекционер-зоотехнигынан, эдэр специалист Е. И. Попов ветеринарнай эрдэҥнэн үлэлиллэр. Аастыт сылга сыах 79 тонна сылгы этин (үөскэтэр сыалынан атыыга барбыт сылгыны киллэрэн туран), 42 центнер нымыһы оҥордо. Дирекцияны ыытта бүтэннитэх ахсаанга сылгыран, сылгы сыалар 90 тыһ. солк, хамнас дохуот быһыытынан үлэлэйиллэр. Эбэтэр биир үлэбит сылааҥы орто хамнаһа 7500 солк. буоллар. Итинник таһыанан (20) убаһаны үрдүк көрдөрүүнү ситиспит звеноларга натураная эбии төлөбүр быһыытынан аҕыстылар.

Маралаайы ортотор Е. Д. Соловьев звеньеобдаах Чыччаҥна базалаах звено кулуну деловой ыныыны 82.1 бырыһыанга тиэрдэн, эмиэ 4 убаһаны эбии төлөбүрдэ ылла.

Төрдүс звенобут. Е. М. Сивцев звенота, Маатаалдыыга баһаланар. Бу базаны тутуута РСФСР боруотун хаһаайыстыбатын үүгэлээх үлэһитэ Н. А. Терютин эдэх сыратын биэрбитэ. Коллектив кулуу ыныыга көрдөрүүтэ эмиэ куһаҕана суох—75.9 бырыһыан.

Завод кэтэх сылгыны ааҕаран, туспа көрдөрөн эрэр. Ол курдук, Мараланыыга кырдьаҕас опыттаах сылгыһыттар Н. А. Терютин, Н. К. Аммосов, Д. Т. Сивцев ус сиргэнэ үөрдэөн көрөллөр. Төрдүгэ ааҕарыыны быйыл ыытыахпыт.

Республика Госагропромуган, ОАПХ-га даҕаны сылгы иитиитигэр дьарыктаах аҕал специалист суоҕун кэрэтэ. Сылгыга билигин үөскэ эдэр дьон улаатыллар. Кинилэргэ анаан хаһаайыстыба да семинар, кинигэ үөрэтии тэриллибит. Ол иҥин саҥа технологиялыы, порядокпут сиэнэ биллэр. Бэс ыаҥаһы ааҕарыы, оту ыстаҥнаары, эмиэ үөрэнэллэр уһаталлар. Оҕолор барыы хаһаайыстыбалар, сылгыттан дьарыктаахтар быыстыанан. —диэтэ Ольгуулаанаы СПТУ-ны аҕал бөлөх эбии үөрэтиллиэхтэх. Оскуолаларга сылгы сылгытын үөрэтиллиэ

Совхоз ыыах сүөһүтүгэр отун 400 км сиргэн таһар. Итинник ороскуоту аахсыбанна туран, сүөһүнү комо хаһаайыстыба нурдук тутталлар. Билигин совхоз иннигэр турар 25 ыаҥар ынахтарыттан хас биирдиилэриттэн сылга ортотуган 2900 кг үүтү ылыллар. Онон бальыһаны, оҕо тэрилтэлэрин хаччыйалларын таһыран, нэйилиэнньэҕэ эмиэ атыыга таһаараллар. Барыта 490 сибиэньиэхтэр. Рынок сыһыанынаһылларыгар киирбиэн бу салааны өссө күүсүн сайыннарар баҕалаахтар. Совхоз кэнниэгэр 1000 кв. метр иэнэх теплицалаахтар. Онно огурсуну, помидору, луугу, салаты, моркуобу үүнэллэр. Оҕо тэрилтэлэрин, бальыһаны хаччыйаллар, сороҥун атыыга таһаараллар.

Күүдү түүлэҕи, бальыты бултаабыт—Томпонай олохтоохторун биир үтүө үөстэрэ. Итэ көрүүнэргэ государство саҕаҕын тоорбуттарын таһыран, бөҕэлэрэ тэҥастаан, ораас иннигэ тэҥастары тиэтэ атыылаан эмиэ барсы киллэриналлэр. Билигин совхоз салатата уонна онно үлэлиир тыа хаһаайыстыбатын 19 специалистара бородуукуоканы төбөҕө суох туһаҕа таһаарыы технологиятын баҕалаһыыҥа сүрүн болҕомтолорун ууралларыгар. Холобур, табаттан туга даҕаны туһата суох хаалаттыар кыһаналлар. Ол иҥин коттилыгай сыаны тиэрэ тиэтэ, оҥорсөн арааҕы тиэтэ, оҥорор комбинаатаахтар, муоһун эмиэ таах хаалларбаттар.

Томпонай бөҕүлэгин олохтоохторо Погодаевтар, Голиковтар, Слепцовтар кэрдиэ удьуор табыыт дьиэ кэргэттэрэ, кэн иэн тутталлар. Билигин үлэ эстафетатын кинилэр оҕолоро сиэнэрэ туппуттар. Ол иҥин, биһиги Сыламмытыгар Макаровтар элбэхтэрэ кэрдиэ, Тоебиэмгэ барт үтүө иэн уонна аатламыт ораскаанньалаахтары көрсөбүн. «Томпо» совхоз эбэх тас дойдулары кытта экономическай сибээһи тутуһар. Эти, бальыы ыһаарын эрэ туһаныыны мунгурдаммаана, оборудованнаах аҕаллахтарыма (консэтиитэ барбыт) халбаҥыны, сосисканы оҥоруохтаахтар. Үүт бородуукталарын оҥорууттан тахсар тобоҕу сибиэньиэлэргэ туһаналлар. Рынокка киирбиэн сибээстэн тутууга аҥаан олохтоох матырыйааллары туһанан быстрай блокталары оҥорорго, суолу-шиҥи тупсарарга, нэйилиэнньэ сорох тутар табаардарын оҥорор кооператыбыт тэрийэргэ былаанныыллар, бородуукуоканы переработкалыыр саҥа технологиялары баҕалыыр, иэнэнин туһанар баҕалаахтар.

Совхоз тыа хаһаайыстыбатын Якутскайдаабы научнай-чиҥчийэр институтун, Саха государственнай университетын факультетын уонна дойду атын научнай учреждениелэрин кытта ыыс сибээһи тутуһар уонна кинилэр кэмэлэрэ тиэрдиэн үлэни-хамнаһы саҥалыы улаатыта тутар баҕаналаах.

С. АЛЕКСЕЕВ.
(Хаһыат аныгы корр.).

✦ ФОТОИНФОРМАЦИЯ ✦

Москва. Кэргэннээх дьахталлар ортолоругар АХШ-ка 20-чы сыл ыытыллыбыт конкурс быйыл Москвада буолан аста. Онно «Америка миссиһин» уонна «ССРС миссиһин» тэҥнэн таллылар.

Конкурска бэйэлэрин штаттарыгар «Миссис» титулун ылбыт 50 американка уонна бэйиги дойдубут арааһ куораттарыттан 21 кыттааччы хайдыбыт.

Снимокка: телешоу салайаччыта Питер Маршал 1989 сыллааҕы конкурс кэрэчэтин кыайыылаахтарын ыытары.

В. Созинов уонна А. Шогин фотолара. (ССТА фотохрониката).

Москва. ССРС Журналистарын союһун «Фотоцентрын» дьэҥэтигэр «Уорлд пресс-фото» конкурс призердарын үөлэрин быыстапката аһылынна. Бу 33-е сылын ыытыллар конкурс планета репортердарын бастыҥ үөлэрин түмэр.

Снимокка: Франс Мартен Лэнтинг, АХШ. «Альбатрос», «Айылҕа» категория. Бастакы бириэмийэ.

Б. Ковашкин фотота. (ССТА фотохрониката).

Эргэ Саҥа дьылга

Тохсунньу 12 күнүгэр Мугудайга дьоро ыаҕа буолан аста. Эргэ Саҥа дьыл бырааһынныыта ыытыллан ветераннардыгар анаммыт. Маннык ыытык мэрдьиэстэр олус активнайдык ыытыллыбыттар. «Кырдьыбат сүрэхтэр» диэн концерка ветераннар Я. Г. Павлов, И. Е. Слепцова, М. Д. Слепцова, А. П. Окоемешникова, Е. В. Петров уо. д. а. ыллаабыттар, частушкалаабыттар, үгүгүүлэппэтэр, сценка көрдөрбүттэр саалаҕа толору муустубут дьону бэрэ астынардылар, кырдьыбыт да, кырдьыбат сүрэхтэхтэрин көрдөрдүлэр. Үлэ дьоно М. Потапов, Н. Толстоухов аҥа табаарыстарыгар ыйаналлаах ыраахтаны сылаастаатылар, ергэ диэри ытыс тыаһа хамыраабата. Оройуоннаахтааҕы Культура дьиэтин директора В. П. Герасимов тойуга, «Дьиэрэйдэй» ойуо ансамбльын үгүгүүлэрэ концерты ордук туһалардылар.

Концерт кэнниттэн обуокай алыптаах тыллара ергэ диэри намыраабатылар.

Тыгаһыннаах кинорсин «Поле чудес» ооньуугга буолла. Аҕыйах буукубалаах саха тылларын бэрт үөннүк таайдылар. Өбүгэлэрбит тылларын үөнүбүвүт, сахалыы ыраастык саҥарбат буолбуппут иэн ооньуу түмүгүттэн ырылыччы көстон таҕыста.

Таабырын таайыыта, күнү-дьылы билгээҥнэнэр буоллулар. Кэм маҥнай тааммыт аналлаах бириинэ ылан үөрдэ-көтө. Сахалыы астаах, үүттээх чэйдээх кафе үлэлэтта. Маны ветераннар байаларэ тэриллилэр.

Бу дьаһал олус үчүгэйдик тэриллэн, дьон-сэргэ бэрэ астынан, сылдьыбыт таҥаста.

Е. СЛЕПЦОВА.

● *Спорт* ● *Спорт* ● *Спорт* ●

БӨҔӨ ДОГДООНОБУ УТУМНААН

Тохсунньу 19—20 күннэригэр Болтоҥоҕо оройуон кэмпилээктэрин ыччат ардыларыгар ыытыллар комплексный спартакиада баланьыанньатыгар олоҕуран гираны анньыыга, мас тардыһыытыгар күрэхтэһиҥ буолла.

Маҥнайгы күн гиранныктар күрэс былдьастылар. Оройуон кинниттэн уонна ыаллыыстэр. тэн 16 хамаанда кэлиэхтээх эта. Оҥорорун 8-эр. маанда ыытыллыы ылла. Бу көрүүгэ саҥа бырааһыланан 6 ыйааһынна күрэхтэстилэр. 65 кг ыйааһын саҥа категориятта эбиллиэх 60 кг ыйааһынна 12 күрэхтэһээччи ыытыбыттаан чемпион аатын оройуон кинниттэн Василий Коркин ылла, иккис, үүс миэстэлэргэ Афанасий Монастырев (Болтоҥо), Николай Монастырев (Болуҕур) таҕыстылар. 65 кг ыйааһыннаахтарга баста. ны миэстэҕэ Ксенофонт Оконешников (Бахсы) таҕыста. Иккис Валентин Дьячковский (Кытаанах), үүс Эдуард Герасимов (оройуон кинин) буоллулар. 70 кг Иван Андросов (Хатылы) эрэллээхтик бастаата. Иккис, үүс миэстэлэргэ Захар Дьячковский (Одьулуун), Виктор Анемподистов (Кытаанах) таҕыстылар. 80 кг чемпион аатын оройуон бэрэ күүстээх гиранныга Василий Слепцов (Бахсы) ылла. Иккис Иннокентий Анемподистов (Кытаанах), үүс Алексей Попов (Мугудай) таҕыстылар.

80 кг үөһэ 5 эрэ спортсмен кытыннА. Онно Иван Лазарев (Кытаанах) эрэллээхтик бастаата. Иккис Семен Барашков (Мугудай), үүс Владимир Максимов (оройуон кинин) таҕыстылар. Бахсыттан оройуон 10 тогулаах чемпиона Михаил Барашков «Кырдьары билбит ветеран», Болтоҥоттон Петр Ксенофонтов «Эдэр көскиллээх спортсмен» бириэмэлэри ылыталаатылар.

Иккис күнүгэ түүлгэрэ мас тардыһааччылар мунуннулар. Бу күрэхтэһиҥ эмиэ саҥа бырааһыланан түөрт ыйааһынна ыытыллыбыт. Күрэхтэһиҥ сүрдээх хатыҥылаахтык барда. Быйыл мас тардыһыытыгар Саха ССР спордун маастара буолбут Николай Попов кылабыгай судьуйалаата. 60 кг ыйааһынна бастакы миэстэни оройуон кинин хамаандатыттан Гаврил Абрамов ылла. 70 кг ыйааһынна саҥа үүнэн эрэр көскиллээх спортсмен Афанасий Соколников (Бахсы) чемпионнаата. 80 кг ыйааһынна бастакы миэстэҕэ Хатылыттан Григорий Барашков таҕыста. 80 кг үөһэ ыйааһыннаахтарга бастакы миэстэни Семен Дьячковский (Одьулуун) ылла. «Кыайыыга дьулуурун иҥин» бириэмэни Прокопий Спиридонович Слепцов (Болтоҥо), «Бастыҥ техникатын иҥин» бириэмэни Василий Слепцов (Бахсы) ылылар.

Саамай күүтүүлээх, кэтэҥнилээх чаҥыннан абсолютнай чемпионнаҥа күрэхтэһиҥ буолла. Манна алта мас тардыһааччы күрэс былдьаста. Кинн да тулуйбаҕа Хатылыттан Григорий Барашков бастаата. Субуруускай аатынан сопхоз Бөҕө Догдоонон аатынан бириэмэтэр анаабыт 200 солуобай харчытын, мүҥнэх чемпионнаҥа М. П. Догдоонов (Бөҕө Догдоонон) сиэнэ Роман Жирков туттарда.

Иккис күнүнээх хатыылаах күрэхтэһиҥ түмүгүнэн гиранныктар бастакы миэстэни Бахсы кэнилиэгин хамаандата ылла. Иккис, үүс миэстэни Кытаанах хамаандата, иккиэн, үүсүн Хатылы хамаандата таҕыстылар.

Мас тардыһыытыгар эрэллээхтик эмиэ Бахсы хамаандата бастаата. Иккис, үүс миэстэни Хатылы, Болтоҥо кэнилиэгэ ылыталаатылар.

Е. ПУДОВ,
спорткомитет председателэ.

Икки чемпионнаахпыт

Якутскай куораттан тохсунньу 18—20 күннэригэр профсоюзтар ДФСО ыра саастаах уолаттарга көҥүл туһууга чемпионата ыытылынна. Онно республика бары оройуоннарыттан түмсэн эдэр бөҕөстөр күөн көрүстүлэр.

Бэйиги оройуоммут чэбиҥ комуоскэбит ин. тернат-оскуола үөрэнээччилэрэ Слава Другин (30 кг) уонна Валентин Иванов (41 кг) чемпионнаатылар. 60 кг Чуранчы орто оскуолатын үөрэнээччитэ Владик Барашков, 60 кг үөһэ ыйааһыннаахтарга Амма орто оскуолатын үөрэнээччитэ Алеша Титов иккис миэстэлэннилэр. Оттон Алеша Дроздов (45 кг) уонна Миша Авелов (30 кг) үүс бириистээх миэстэҕэ таҕыстылар. Кинилэр иккиэн ого спортивнай оскуолатыгар үөрэнэллэр.

Официальнайа суох түмүгүнэн бэйиги оройуоммут эдэр бөҕөстөрүн хаамандата аммалар кэнилиэриттэн иккис миэстэлэнэ.

«СО» корр.

Эдэрдиин-эмэнниин

Соторутаабыта Дирин бэйиэлэтэр этах ооньуутугар уонна хапсаайга көхтоох күрэхтэһиҥ ыытылынна. Кылыйар туостарга 30 киһи таҕыста. Үүс кэрэччү норуоннут төрүт ооньуутун, ыаллыы иҥин сылбырҕа хапсыһыылары көрөхсэтэ.

Этах ооньуутугар Дирин агропромлатын хамаандата бастаата. Егор Ефремов, Илья Тарабукин, Роман Иванов адаардаҥа, Николай Арчков, Иннофер Григорьев, Николай Мигин ветераннарга ыытыллыы сылыстылар.

Бастыҥ хапсаайдыыттарынан Федор Кузьмин, Иван Корякин (мэлдьэхсилэр), Иннокентий Посельский, Анатолий Андреев, Альберт Сергеев буоллулар. Үөрэнээччилэртэн Красноярскайга буолбут Бүтүн Союзтаабы турнир кыайыылаах Анатолий Андреев хапсаайга үчүгэй бырааһылары көрдөрөн дьону астынарда.

Д. ЭВЕРСТОВ.

ҮӨРДҮМ-КӨТТҮМ

Үтүө саҥаланыы сылынан аатырбыт аспыт сыл миэхэҕэ, сэрии ветеранна, кырдьык даҕаны, үтүө өйдөбүлү хаалларан аста. Олорор дьиэм эргэрэн өрөмүөнгэ наадыйбыта мраатта. Оны сөргүтэргэ матырыйаалын ааҕаны, үлэйиттэри даҕаны булар кыаҕым суох эта. Хата, Чурапчы сельской Советын председателэ А. А. Захаров уо нөрөөсө үлэ бөҕөнү ыытарда. Оттон матырыйаалы булуута сельсовет депутата, маҥы таҥыстыыр комбинат миэбэли оҥорор сыаҕын маастара М. Т. Местникова уонна кемоҥу оҥордо. Оны таҥынан кини үлэйиттэри булуута, ааҕа буолар матырыйаалы эмиэстэтиигэр тиэрдиигэ кыһаныыстыы гуурда.

Билигин сылаас дьиэҕэ олорор дьолломмут. Үгүс сыл туруорса сатаан бэрэн ыыйбатах кыһалҕабар Е. П. Борисова сүүрбүтүн-ноппутун, комолеспүтүн ахтыбат буолуохха эмиэ сатаммат.

Кырдьаҕас киһи кыһалҕатыгар болҕомтолоругун уурбуттара—дьон үөһүгэр ыһаммыы үтүө туоһута.

А. ПУДОВА,
сэрии ветерана.

Кыһыл суолдьуттар суруйаллар

Ытыктабыллаах редакция!

Эйиэхэ Белгород куораттааҕы «Поиск» кулуун кыһыл суолдьуттара суруйабыт. Улуу Кыайыы 46-с сылга туолар кэрэбэлиэ датаҕыар бэлэмнээн, бийиги кулууппут чилиэннэрэ Курскай тоҕой кыргыһыыларыгар геройдуу охтубут уонна Белгород куорат братскай могилатыгар көмүлүбүт биллибэт буойуттар аатларын чуолкайдаһыныгар улахан үлэни ыыталлар.

Бийиги куораппыт иҥин кыргыһыыларга Эйиги бинир дойдулаахтарыгыт бэйэлэрин олохторун биэрбиттэрэ, оттон юнилэр аймах-хаан дьоннороо Чурапчы оройуонтар бааллара итиннэ кинилэр саамай чугас дьоннороо Белгородка көмүллэн сыталларын баччаагына диэри билбэккэ сылдьыбыттара бийигиэн чуолкайдаана.

Эйиги бэйэҥит хаһыаккыт нөҥүө бийиэхэ рядовой Яковлев Василий Яковлевич уонна рядовой Охлопков Яков Яковлевич аймах-хаан дьоннорун буларбытыгар көмөлөһүүгэ буоллар, улаханнык махтанна этибит.

Бу сурукпуттар ким эмэ хардарыылаах, редакцияҕа хайаан да биллэриэхпит.

Бийиги адырыскыт: 308600. ГСП, г. Белгород, ул. Садовая, д. 3, Дворец пионеров, клуб «Поиск».

Ытыктабылы кытары
КЫҺЫЛ СУОЛДЬУТТАР.

Муоһу тутабыт

Булчуттар уонна балыксыттар оройуоннаахтааҕы обществоларын бырабылыыннаата, кинн алын сүһүөх тэриллэлэрэ хайыта барбатах, күн уотугар нубарыччы сиэтиллибэтэх чиргэл хайа баҕарар көрүнэох тайах муоһун туталлар. Оҕуоха 12 калибрдаах доруон саа бо-туруоҥунан утары этыы оҥоһуллар. Лаахтаныыт, ыраасталаммыт да муостары үчүгэйин көрөн ылыллары. Усулуобуйата: 5-тэн үөһэ салаалаахтарга 100, итиннэ аллара салаалаахтарга 50, эргэр муоска 25 ботуруон бэриллэр.

Туттарар муоскутун хортуоҥунан бириэмэхтэхтэ уонна даҕыльэсуолгутун телору суруйуохтааххыт. Алын сүһүөх обществолар председателлэрэ тутууну улахан оҥинэтиэстээхтик ыытыахтаахтар.

Элбэх уонна үчүгэй хаачыстыбалаах муоһу туттарбыт алын сүһүөх тэриллэлэргэ биирэбил бириэмийэлэр олохтоноллор.

Бу оройуоннаахтааҕы обществоҕа.

Таптыыр кэргэним, аҕабыт, эҥэбит сэрии уонна үлэ ветерана

ЕФРЕМОВ
Михаил Дмитриевич

үөһүн ыарахан ыарыыттан олбүтүн, диринник курутуйан туран, барыы билэр дьонуттар, табаарыстарыгар ыытыаҥнэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, иэйиэхтэрэ, күтүөттэрэ, сиэннэрэ.

Таптыыр бырааппыт, убайбыт сэрии уонна потребкооперация ветерана

ЕФРЕМОВ
Михаил Дмитриевич

олбүтүнэн кини кэргэнин Ксения Исаевна Беляеванна, оҕолорун дьытта диринг кутурдаммытын үллэстэбит.

Убайа, эдьиийэ, балыстара, бырааттара.

Сылдаг участковай балыһатынан Федорова Матрена Платоновна ааттаах бэриллибит 019360 №-дээх больничнай листе суоттуулаах дьиэ-уот [illegible] ааҕыллар.

Райсовет, профсоюз райкома, Бахсы орто оскуолатын коллектива бу оскуола директорыгар Жирков Михаил Прокопьевичка уонна тэрийээччи Жиркова Марфа Егоровнаҕа кинилэр эбэлэрэ

БАНШЕВА
Марфа Лазаревна

олбүтүнэн диринг кутурдаммыттарын тиэрдэллэр.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв. ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредитель газеты «Саҥа олох» — Чурапчинский районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж — 4130.

ЗАКАЗ № 13. Чурапчинская районная типография Госкомпечати Якутской Саха ССР, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв.